

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут права
Кафедра земельного та аграрного права
Кафедра екологічного права
Кафедра трудового права та права соціального забезпечення
Центр проблем імплементації європейського соціального права
Відділення екологічного, господарського та аграрного права
Національної академії правових наук України
Інститут агроекології і природокористування НААН України
Громадська організація «Трудові ініціативи»
Благодійний фонд «Соціальний добробут»

АГРАРНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ, ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Тези доповідей учасників
Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції
до 10-річчя створення однойменних кафедр
(12 березня 2021 р.)

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України
М.І. Іншина

За редакцією
доктора юридичних наук, професора, члена кореспондента
НАПрН України **В.В. Носіка**,
кандидата юридичних наук, доцента **Т.Г. Ковальчук**,
кандидата юридичних наук, асистента **М.Б. Мельник**

Київ – 2021

3. Про відновлення платоспроможності державних вугледобувних підприємств : Закон України від 13 квітня 2017 р. № 2021-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2021-19#n5>

4. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція, та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1275 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 28-р). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2015-%D1%80#Text>

5. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2014 р. № 1085 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 79-р). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80#Text>

6. Пльохова А.Ю. Актуальні правові проблеми відносин екологічної безпеки навколошахтних земельних ділянок / А.Ю. Пльохова // Актуальні правові проблеми земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах сучасної земельної реформи : збірник матеріалів наук.-практ. конференції / за ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 352 с. – С. 231 – 234.

7. Лісова Т.В. Теоретичні проблеми правового забезпечення відновлення земель : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / Т.В. Лісова; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. – Х., 2021. – 43 с.

8. Про затвердження Вимог щодо забезпечення заходів охорони об'єктів поверхні в умовах шкідливого впливу гірничих робіт : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 11 грудня 2020 р. № 2602 // Офіційний вісник України від 12.02.2021 — 2021 р., № 11, стор. 107, ст. 477.

Кобецька Надія Романівна

*докторка юридичних наук, професорка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
професорка кафедри трудового,
екологічного та аграрного права*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРИРОДОКОРИСТУВАЧІВ – СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сьогодні природні ресурси є природною основою життєдіяльності людини, а також майновою основою забезпечення багатьох галузей господарського виробництва. Правовий режим використання природних ресурсів та статус спеціальних суб'єктів-природокористувачів визначається положеннями екологічного (природоресурсного) законодавства в рамках

інституту права природокористування. Водночас, аналіз приписів Господарського кодексу України, що визначають поняття господарської діяльності, її майнову основу, особливості використання природних ресурсів у сфері господарювання, види господарської діяльності (ст.ст. 3, 55, 148-153, 259), Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності. ДК 009:2010» підтверджує віднесення окремих видів спеціального використання природних ресурсів (мисливство, лісозаготівлі, збирання дикорослих недревних продуктів, рибальство, рибництво (аквакультура), всі види добувної промисловості та інші) до різновидів господарської діяльності. Відповідно, правовий статус суб'єктів господарювання, що використовують природні ресурси для забезпечення своєї виробничо-господарської діяльності, ґрунтується на нормах господарського та природоресурсного законодавства.

Відповідно до ч. 1 і 2 ст. 55 Господарського кодексу України: «Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством». Суб'єкт господарювання створюється і діє на підставі установчих документів (документа), які мають відповідати встановленим вимогам. Загальні вимоги до установчих документів визначаються ст. 57 Господарського кодексу України, а спеціальні – в законах, які визначають особливості правового статусу суб'єктів господарювання залежно від сфери та видів їх діяльності. Наприклад, особливими суб'єктами у відносинах надкористування є гірничодобувні (гірничі) підприємства. Ст. 1 Гірничого закону України визначає поняття «гірничє підприємство як цілісний технічно та організаційно відокремлений майновий комплекс засобів і ресурсів для видобутку корисних копалин, будівництва та експлуатації об'єктів із застосуванням гірничих технологій (шахти, рудники, копальні, кар'єри, розрізи, збагачувальні фабрики тощо)». Статутна діяльність гірничих підприємств є спеціальною та передбачає здійснення одного виду діяльності – видобування корисних копалин, будівництва та експлуатації гірничих об'єктів. Це можна прослідкувати і щодо інших аналогічних суб'єктів (лісгосподарських підприємств, підприємств питного водопостачання тощо). Таким чином, особливості спеціальної природоресурсної правосуб'єктності відповідних підприємств закріплюються в їх статутах. Крім того, створення та функціонування господарюючих суб'єктів, які використовують природні ресурси в своїй діяльності, передбачає необхідність отримання значної кількості дозвольно-ліцензійних документів, які підтверджують їх спеціальну правосуб'єктність та можливість здійснювати діяльність щодо природокористування.

Основою правового режиму майна суб'єктів господарювання, на яких ґрунтується їхня діяльність, є речові та інші майнові права: право власності, право користування, право господарського управління, оперативного управління та оперативного використання майна. Аналіз відповідних положень

Господарського кодексу України та природоресурсних законодавчих актів дає підстави виділяти в системі правових титулів (речових прав), в рамках яких суб'єктами господарювання здійснюється експлуатація, використання природних ресурсів, два основних права: право власності та право користування. Інститут права власності на природні об'єкти та природні ресурси є особливим міжгалузевим інститутом екологічного, конституційного, цивільного права та базується на конструкції «права власності Українського народу». Аналіз тенденцій розвитку відносин природоресурсної власності в Україні упродовж двох останніх десятиліть, показує поступове розширення сфери права приватної власності на природні ресурси та включення природних ресурсів як об'єктів права власності в цивільний і господарський оборот. Щодо другого титулу – права користування, то сьогодні основною його особливістю є поєднання імперативних та диспозитивних засад регулювання (зокрема, дозвільних та договірних форм). Отже, поєднання різних речових прав, правових титулів, на основі яких забезпечується правове закріплення і господарське використання природних ресурсів, є ще одною особливістю використання природних ресурсів суб'єктами господарювання.

Відповідно до Господарського кодексу України реалізація господарської правосуб'єктності відбувається в сфері організаційно-господарських, господарсько-виробничих, та внутрішньогосподарських відносин. Організаційно-господарські відносини складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень (зокрема, державними природоохоронними та природоресурсними органами) та охоплюють широкий набір механізмів державного регулювання господарської діяльності. До них належать: дозвільно-ліцензійні механізми, нормування і встановлення квот на використання тих чи інших природних ресурсів; екологічна сертифікація, маркування виробництва екологічно чистої продукції; договірне регулювання (як наприклад, договори концесії; угоди про розподіл продукції тощо); митне регулювання з обмеженням експорту/імпорту природних ресурсів та ін. Слід відзначити, що механізми державного регулювання господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів, мають свою специфіку та часто лежать в площині еколого-правового режиму регулювання.

Господарсько-виробнича правосуб'єктність щодо використання природних ресурсів відображається в системі прав та обов'язків господарюючих суб'єктів. Аналіз закріплених в законодавчих актах прав та обов'язків суб'єктів господарювання у відносинах використання природних ресурсів дає підстави виділити: загальні права та обов'язки, визначені в Господарському кодексі України, та спеціальні права та обов'язки, закріплені природоресурсними та іншими спеціальними нормативно-правовими актами. У системі прав суб'єктів господарювання особливе значення має право отримувати доходи від результатів господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів. Це право використання природних ресурсів з метою одержання від них корисних властивостей у вигляді доходу

одночасно є одним із способів набуття права власності на результати експлуатації природного ресурсу. В межах реалізації цього права відбувається перехід права власності на вилучені природні ресурси та зміна їх правового режиму (з правового режиму об'єкта екологічного права на господарсько-правовий режим доходу, продукції). У системі обов'язків варто виділити обов'язок строго цільового використання природних ресурсів та обов'язок збереження, раціонального використання природних ресурсів, дотримання природоохоронних вимог. Юридичний зміст вимоги цільового використання полягає у тому, що природний ресурс має використовуватись відповідно до того призначення, яке визначено законодавством, обліково-кадастровою документацією і правовстановлюючими документами на нього. Обов'язок збереження природних ресурсів напряму пов'язаний з особливостями цих об'єктів та їх загальносуспільним значенням. Для господарюючих суб'єктів-природокористувачів особливе значення повинні мати екологічні імперативи, принципи раціонального використання природних ресурсів, розумного поєднання природоохоронних та комерційних інтересів.

Ковальчук Тетяна Григорівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувачка кафедри екологічного права
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КАФЕДРА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА ІНСТИТУТУ ПРАВА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Шановні учасники конференції! Щиро вітаю всіх колег трьох кафедр з 10-річним ювілеєм, а всіх учасників з початком роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції «Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні». Дякую всім колегам споріднених кафедр інших вищих навчальних закладів, які відгукнулись на наше запрошення, надіслали тези і сьогодні присутні на нашому онлайн зібранні. Бажаю всім плідної співпраці, цікавих, актуальних та змістовних доповідей, дискусій та обговорень актуальних та проблемних питань у сфері екологічного, аграрного, земельного, трудового права та права соціального забезпечення на секційних засіданнях.

Кафедра екологічного права, яка була сформована на юридичному факультеті (нині Інститут права) Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до наказу ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 23 лютого 2011 року №112-32,